

УДК 378.22.016:502/504:[613/614]

МАРИНА ДЯЧЕНКО-БОГУН

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкриваються окремі результати педагогічного експерименту, який проводився з майбутніми учителями біології в рамках навчального процесу природничих факультетів педагогічних вищих навчальних закладів. Експеримент спрямовувався на формування готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності і базувався на впровадженні у навчально-виховний процес технологій використання активних та інтерактивних форм і методів у формуванні здоров'язбережувальних знань, організації здоров'язбережувальних проектів і використання інформаційно-оздоровчих технологій.

Ключові слова: готовність майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, здоров'язбереження, здоров'язбережувальні технології

Постановка проблеми (актуальність). Початок ХХІ століття ознаменувався цілим комплексом глобальних змін у соціальній, економічній та духовній сферах суспільства, формуванням нової філософії життя з характерною втратою значущості цінностей, які існували раніше, і виникненням нових. Погіршення якості життя, розлади психічного, фізичного, соціального здоров'я людини проявляються у

зниженні рівня її адаптації до повсякденних психічних і фізичних навантажень, ранньому розвитку неврозів, психосоматичних і психічних захворювань не тільки у дорослих, але й у дітей.

З огляду на це, однією з основних стратегій розвитку закладів освіти стає організація здоров'язбережувальної діяльності. У цьому контексті важливого значення набуває завдання щодо формування готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Потреба сучасної освіти у розробці та обґрунтуванні теоретичних і методичних засад здоров'язбережувальної діяльності зумовлює актуальність досліджуваної проблеми і вимагає глибокого переосмислення сутності та змістового наповнення виховних і навчальних можливостей реалізації здоров'язбережувальних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Аналіз наукових підходів до проблеми формування готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, дозволяє сформулювати розуміння багатогранності її природи.

Теорію та технологію здоров'язбереження в освіті досліджували М. Безруких, Л. Богомоллова, Д. Воронін, Г. Мещерякова; технології вдосконалення здоров'язбережувальної діяльності в навчальних закладах вивчали Г. Богданова, В. Звєкова, Н. Зимівець, Ю. Науменко та ін. Технології формування духовного здоров'я школярів досліджували Л. Бойко, Л. Загрійчук, О. Мельник, С. Свириденко; психологічного здоров'я – Т. Антипенко, М. Гончаренко, О. Євсєєва, О. Завгородня, І. Ковальчук, Л. Назаренко, Д. Романовська; фізичного – О. Аксьонова, О. Василькова, О. Гладошук, Р. Карпюк, Л. Сущенко, Р. Ткаченко, Б. Шиян та ін.

Водночас, аналіз науково-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що проблема формування теоретичних і методичних основ готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності у педагогічній науці не стала предметом окремого комплексного дослідження, зокрема, потребує розробки і впровадження відповідне науково-методичне забезпечення, метою якого є формування у студентів особистісного сенсу здоров'язбережувальної діяльності.

Мета статті полягає у аналізі окремих практичних аспектів методики формування готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, яка базувалася на впровадженні в навчально-виховний процес природничих факультетів педагогічних вищих навчальних закладів технологій використання активних та інтерактивних форм і методів у формуванні здоров'язбережувальних знань, використання інформаційно-оздоровчих технологій та організації здоров'язбережувальних проектів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Життєдіяльність людини, її здоров'я і тривалість життя безпосередньо залежать від широкого спектру чинників навколишнього середовища, під дією яких людина протягом всього життя перебуває постійно. Цей факт зумовлює необхідність проведення у системі професійної освіти дій, спрямованих на підготовку висококваліфікованих майбутніх учителів біології на базі здоров'язбережувальних технологій, які не тільки володіють знаннями, принципами, методами здоров'язбереження, але можуть впроваджувати в життя ці знання й уміння протягом всієї подальшої професійної діяльності.

З метою дослідження практичних аспектів формування готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності з 2011 по 2015 роки серед студентів-бакалаврів галузі знань 0401 Природничі науки напряму підготовки 6.040102 Біологія в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова; Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка; Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини; Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди; Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна проводився педагогічний експеримент. Загалом у експерименті брали участь 548 студентів експериментальних і контрольних груп.

У ході педагогічного експерименту розроблено і впроваджено в навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів методичну систему реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності й експериментально перевірено її ефективність.

Здоров'язбережувальний контекст навчально-виховного процесу був реалізований шляхом впровадження технологій використання активних та інтерактивних форм і методів у формуванні здоров'язбережувальних знань, які базуються на практичній діяльності та ефективній комунікації між суб'єктами цього процесу, відкритому діалозі та кооперації викладачів і студентів.

Найважливішими умовами ефективно організації занять на засадах використання інтерактивних форм навчання були: формування сприятливого для навчання емоційного середовища; керівництво діалоговою взаємодією всіх учасників освітнього процесу; організація ефективно внутрішньогрупової та міжгрупової навчальної діяльності; встановлення зворотного зв'язку, аналіз причин успіхів і невдач у спільній навчальній діяльності. Принципи проблемно-діяльнісного навчання при викладанні дисциплін, спрямованих на формування готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, реалізовувалися через використання інтерактивних форм навчання, а саме: проблемні лекції, лекції-дискусії, лекції-конференції, бінарні лекції, лекції з використанням комп'ютерної техніки та мультимедійних засобів, заняття за моделлю «круглого столу» [5].

Технології організації здоров'язбережувальних проєктів у формуванні готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності дозволили підняти рівень позитивної мотивації до активізації здоров'язбережувальної діяльності та самоосвіти; усвідомити перспективи особистісного професійного зростання; розвинути основу для формування професійного самовизначення та прискореної професійної соціалізації. Використання проєктної технології поглибило особистісну складову професійної підготовки студентів, забезпечило формування і розвиток позитивної мотивації, самоповаги, навичок самоаналізу, рефлексії [3].

Використання інформаційно-оздоровчих технологій дозволило організовувати навчальний процес на основі сучасних інформаційних і медіа-освітніх технологій. Мережеві технології дали можливість забезпечити доступ до інформаційних банків даних із наукової та навчально-методичної проблематики, здійснювати обмін інформацією, організацію колективної дослідної роботи. Сучасні інформаційні технології надають величезну перевагу перед іншими навчальними ресурсами завдяки наочності, доступності, оперативності та інтерактивності.

Аналіз науково-методичної літератури, нормативних документів щодо сучасних вимог до професійної освіти, діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у галузі здоров'язбереження, методологічні дослідження проблем вищої професійної освіти, власний викладацький досвід дозволив виокремити критерії готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, серед них: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, процесуально-діяльнісний, особистісно-сугестивний.

Мотиваційно-ціннісний критерій характеризує бажання студентів самостійно впроваджувати здоров'язбережувальні технології у практичну діяльність загальноосвітнього навчального закладу; когнітивно-інформаційний – відображає сукупність знань майбутніх учителів біології, володіння якими забезпечує ефективне розв'язання професійних завдань щодо зміцнення та збереження здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів; процесуально-діяльнісний – забезпечує гностичні, прогностичні, оцінні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні та організаторські уміння та навички студентів щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності; особистісно-сугестивний – формує комунікативні здібності та позитивну емоційну налаштованість майбутніх учителів біології на здоров'язбережувальну діяльність із учнями загальноосвітніх навчальних закладів [2].

Рівень та показники готовності до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності контрольної та експериментальної груп визначалися за розробленими методиками оцінки сформованості критеріїв досліджуваного феномену після кожного етапу дослідження.

Оцінка сформованості мотиваційно-ціннісного критерію готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності здійснювалася на основі методики «Мотивація професійної діяльності» (на основі розробки К. Замфір у модифікації А. Реана).

Оцінка рівня сформованості когнітивно-інформаційного критерію готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій будувалася на використанні показника, який інтегровано характеризує ступінь оволодіння студентами знаннями, необхідними для забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі. Розрахунок показника здійснювався на базі аналізу відповіді студентів на запитання «Картки оцінювання рівня сформованості у майбутніх учителів біології знань щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності» (авторська розробка), яка містила 30 тестових завдань.

Дослідження сформованості процесуально-діяльнісного критерію будувалося на використанні «Картки оцінювання рівня сформованості процесуально-діяльнісного критерію готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності». Діагностична карта містила сім груп умінь щодо реалізації майбутніми учителями біології здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності: гностичні, прогностичні, оцінні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні й організаторські вміння. Власний рівень володіння

зазначеними уміннями щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій студенти оцінювали самостійно, для чого ставили відмітки у відповідних графах діагностичної карти.

Оцінка рівня сформованості особистісно-сугестивного критерію готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності базувалася на аналізі інтегрованого показника, який характеризував рівень оволодіння студентами комунікативними навичками, необхідними для здійснення здоров'язбережувальної діяльності з формування здорового способу життя в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Показник оцінювався за аналізом відповідей респондентів на запитання модифікованого варіанта анкети О. Леонтєва «Діагностика ефективності педагогічних комунікацій» і тесту на оцінку здатності до емпатії за методикою «Діагностика рівня емпатії» І. Юсупова[1].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок... У ході педагогічного експерименту встановлено, що формування високого рівня готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності набуває ефективності за такої організації навчально-виховного процесу у вищому педагогічному навчальному закладі, при якій упроваджено систему реалізації здоров'язбережувальних технологій, які забезпечують творчий підхід майбутніх учителів біології до процесу формування, зміцнення і збереження не тільки власного здоров'я, але і всіх учасників освітнього процесу.

Ефективність упровадження в навчально-виховний процес методичної системи реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності проявляється у тому, що за результатами формувального експерименту у студентів експериментальної групи виявилися більш високі показники рівня готовності, ніж у студентів контрольної групи. Так, в експериментальних групах високий рівень готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності у студентів зріс, порівняно із констатувальним етапом, на 17,47 %; середній – на 5,62 %; низький зменшився на 23,09 % після проведення формувального експерименту. У контрольних групах високий рівень готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності у студентів зріс на 3,41 %; середній – на 2,12 %; низький зменшився на 5,53 %.

Результати дослідження вказують на позитивну динаміку показників готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності у студентів експериментальних груп, що підтверджує ефективність запропонованих експериментальних нововведень.

Стаття не охоплює всю сукупність питань та не вичерпує всіх аспектів підвищення ефективності реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності майбутніх учителів біології. Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо у розширенні практичної спрямованості здоров'язбережувальної діяльності учителів біології у загальноосвітніх навчальних закладах й удосконаленні підготовки вчителів до реалізації здоров'язбережувальних технологій у системі післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Загрійчук Л. Формування культури здоров'я молодших школярів шляхом впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій / Л. Загрійчук // Початкова школа. – 2006. – № 11. – С. 1– 4.
2. Здоров'язберігаючі технології у навчальному закладі / [упоряд.: О. Колонькова, О. Литовченко]. – К. : Шк. світ, 2009. – 128 с.
3. Кобяков Ю. П. Проектирование и реализация здоровье-развивающей технологии физического воспитания студентов вишш : автореф. дис. на соискание учен. степ. доктора пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ю. П. Кобяков. – М., 2006. – 38 с.
4. Соловьев Г. М. Здоровый образ жизни : научно–теоретические и методические основы : [учебное пособие] / Г. М. Соловьев. – Часть 1. – Ставрополь : СГУ, 2001. – 180 с.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2017 р.

DYACHENKO-BOHUN M.

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

PRACTICAL ASPECTS METHOD OF FORMING READINESS OF FUTURE BIOLOGY TEACHER TO IMPLEMENT HEALTH-SAVING TECHNOLOGY IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Some results of pedagogical experiment, which was conducted with future biology teachers within the educational process natural faculties of pedagogical high schools opened in article. The need for modern education in the development and substantiation of theoretical and methodological foundations health-saving activity determines the relevance of the investigated problem and requires a deep rethinking of the nature and the semantic content of educational opportunities for the implementation of health-saving technology. The purpose of the article was to examine some aspects of practical methods of formation readiness of future biology teacher to implement health-saving technology in professional activity based on the implementation of the educational process natural faculties of pedagogical higher education technology using active and interactive forms and methods of forming health-saving knowledge, information technologies and organization health-saving projects.

The experiment was intended for the formation readiness of future biology teacher to implement health-saving technology in professional activity and based on the implementation in the educational process complex health-saving technologies. Health-saving context of the educational process is realized through the application of using the technology of active and interactive forms and methods of forming health-saving knowledge and based on practice and effective communication between the subjects of the educational process. Technology of organization health-saving projects in the formation readiness of future biology teacher to implement health-saving technology in professional activity allowed to raise the level of positive motivation to increased health-saving activity and self-education. Information and health technologies allows you to organize the learning process based on modern information media and educational technology.

Results of pedagogical experiment indicate positive indicators of readiness of future biology teacher to implement health-saving technology in professional activity among students of experimental groups, confirming the effectiveness of the proposed experimental innovations.

Keywords: *readiness of future biology teacher to implement health-saving technology in professional activity; preservation of health, health-saving technology*